

Klima a nemoci formují osud lidstva

Svět se obrátil naruby. Zatímco ještě nedávno vše vypadalo skvěle, pořádek byl obnoven a přišla léta míru a prosperity, najednou je vše jinak. Světem otřásá epidemie nakažlivé nemoci, úrodu snížily klimatické výkyvy a obchodní cesty, kudy proudilo zboží z Asie, už nefungují hladce. Připomíná vám to něco? Ne, není to popis současnosti, ale **rozkladu Římské říše** v knize *Pád Říma* amerického historika Kylea Harpera.

MAREK HUDEMA

Když na počátku pátého století našeho letopočtu žil v Římě básník Claudianus, jeden z posledních velikánů klasické latinské poezie, město mělo 700 tisíc obyvatel a bylo středem ohromné říše, která přežila během předchozí generace své nejhorší období. Tedy éru postupného úpadku, který nenápadně začal ke konci druhého století, kdy Řím měl milion obyvatel a celá říše 75 milionů duši.

Jenže záhy přišel další pád. V polovině sedmého století už žilo ve Středomoří, na území původní říše, jen něco přes 37 milionů obyvatel a v samotném Římě ne více než 20 tisíc. Společnost se rozpadala, dálkový obchod byl omezený, křesťanství vedlo bitvu s nastupujícím islámem a představitelé obou náboženství mluvili o blízkém konci světa.

Historiky tenhle zvrat nepřestal nikdy fascinovat a nabídl pro to četná vysvětlení: úpadek morálky, tlak barbarů na hranice, fiskální přetížení, přílišná regulace, komunikační obtíže a tak dále. Těch vysvětlení je údajně nejméně 210. Kyle Harper k tomu ale přidává dvě velmi důležité věci: klima a patogeny. Dokládá to širokou škálu pramenů včetně dendrologie, studia usazenin či lidských kostí.

Civilizace pomáhá epidemiím

Růst Římské říše umožnilo mimořádně příznivé podnebí ve Středomoří. Ne že se lidé nedokázali vyrovnat s nepříznivými klimatickými podmínkami, ať již

Vandalové v Římě. Tak vypadal vpád krále Geisericha v představě ruského romantického malíře Karla Pavloviče Brjullova.

REPRO LN

horkem, nebo dobou ledovou. Ale rozvoj zemědělství by nebyl asi možný bez stabilitního a příznivého klimatu v průběhu holocénu, tedy v posledních 12 tisících let. Rychlý růst Říma by pak byl nemyslitelný bez ještě stabilnější periody, takzvaného římského klimatického optimu mezi lety 200 před našim letopočtem a 150 našeho letopočtu.

Když tato éra skončila, způsobily klimatické výkyvy říši problémy se zásobováním potravinami a daly do pohybu národa, které na říši tlačily z vnějšku. Například Huny, které Harper popisuje

jako „klimatické uprchlíky vybavené zbraněmi a koňmi“. Navíc tyto výkyvy klimatu napomohly epidemiím, které rozleptávaly soudržnost a funkčnost římské společnosti. Dnes je obtížné určit, o které nemoci šlo, ale zřejmě to byly mor, pravé neštovice a nějaký typ chřipky nebo eboly. K tomu je nutné přičíst tuberkulózu, lepru a malárii, „chronické nemoci impéria“.

Impérium šíření nemocí napomáhalo. Spojovalo různá podnebná pásmá a jeho obchodní stezky vedly do tropů, což je laboratoří nemocí. Lidé pronikali do panen-

ské přírody a přiváželi odtud zvířata i patogeny. Obyvatelstvo natěsnané ve městech a pravidelné spojení přes celou říši vytvářely ideální prostředí pro šíření nemocí. Patogeny pak dokázaly drasticky srazit počet obyvatel, rozputat strach, zničit řád a fatálně oslabit impérium.

Riskujeme jako starí Římané

Knihu *Pád Říma*, která letos vyšla v českém překladu, vyšla v anglickém originálu v roce 2017. Tedy před pandemii nového koronaviru a před současnými vyhrocenými obavami z globálních změn kli-

matu. Přesto se nedlouho po jejím vydání v recenzi na ni v časopise Foreign Affairs psalo: „Dnes žijeme v globálním systému, který má velmi podobnou kombinaci klimatických poruch, urbanizace, nepříliš různorodé stravy a globalizace (jako měl starý Řím). Antická historie nám tak ukazuje, jakým rizikům čelíme.“ Svatá pravda, chtělo by se říci při pohledu z roku 2021.

Kyle Harper: *Pád Říma – podíl klimatických změn a epidemii na zániku římské říše*, Maraton, Praha 2021, 408 stran.

S nostalgií a láskou

Nostalgie po ztraceném, dávno minulém světě je stále v módě. Zvlášť nyní, v pandemické době, kdy z toho, jak svět fungoval dřív, už mnoho neplatí. A ruku na srdce: kdy jindy než v adventním čase se ohlížet do minulosti jako za něčím milým, hřejivým a důvěrně známým? Jak postupně odcházejí naše babičky a dědečkové, spolu s nimi nenápadně a nenávratně mizí i po staletí udržované obyčeje, tradice i nenapodobitelné sváteční pokrmy. Kniha *Vánoce našich babiček* se s tím však nechce smířit, a tak představuje sváteční dny konce roku, ve kterých se jedinečným způsobem mísí lidová křesťanská tradice s tou mnohem starší předkřesťanskou, prosycenou znalostí přírodních zákonitostí i touhou naklonit si osud třeba za pomocí magie, vše doplňují recepty na tradiční slavnostní pokrmy. Návrh k tradici totiž vůbec neznamená návrh k retru, ale k vlastnímu kořenům. Umožňuje nám uvědomit si, že současnost se nezrodila na zelené louce, ale museli jsme k ní nejprve dospět. **David Lancz**

Alena Scheinostová & Alena Anežka Gajdušková: *Vánoce našich babiček*. Vydalo nakladatelství Dauphin, Podlesí 2021. 208 stran.

Jak inspirují jeskyně

Nejstarší galerie jsou v jeskyních, třeba malby v proslulé Altamiře. Jeskyně byly útočištěm pravěkých lovčů, ve středověku psanců (Koněprusy), později rejdíštem speleologů i archeologů. Mají však stále kouzlo pro lidi nejrůznějšího zaměření, jak dokládá výstava v Národní technické knihovně. Chronologicky se návštěvník pohybuje od doby ledové přes ilustrace vědeckých výzkumů před sto lety (Karel Absolon), klasiky malířství (Zdeněk Burian), předválečné reklamy na turistiku (Macočka) až po dnešní speleology a výtvarníky. Expozice je pestrá i žánrově: od kosterních rekonstrukcí pravěkých zvířat přes fotografie až po malbu, grafiku či plastiku. Pestrá je i po stránce autorů. V abecedním seznamu se vedle sebe ocitají jinak těžko souměřitelná jména jako Absolon, Burian, Adam Kašpar, Rafani, Tomáš Ruller či Miloš Sejn. Za zmínu stojí i vysoký podíl výtvarnic. Snad souvisí s tím, že antropolog Dean Snow zkoumal otisky dlani na jeskynních malbách a dospej k závěru, že většinou jsou ženské. Inspirovaly se tím i výtvarnice Anetta Mona Chisa a Lucia Tkáčová pro svůj exponát (viz repro). **Zbyněk Petráček**

Člověk v jeskyni. Galerie NTK, Praha. Do 6. 2.

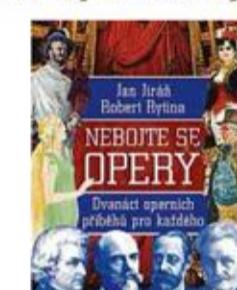
Motýli u Kaffky

Až se ho advent zeptá, co dělal v létě, s odpovědí nebude otálet. Vlastně za něj odpovídá jeho práce, kterou v těchto týdnech vystavuje v Novém Strašecí. První ročník festivalu Rosa Bohemica zaměřeného na klasickou hudbu vrcholí výstavou obrazů Juraje Szedláka, který je mimochodem autorem loga tohoto podniku. Výtvarníkovi, který v minulosti pracoval pro různá grafická studia a reklamní agentury, umožnila v posledních letech existence na volné noze dát průchod jeho „vášni pro přírodu, krásno a všechno, co s tím souvisí – krajинu, stromy, květy i motýly“. A jsme u toho. Stěny útulné kavárny Kaffka nabízejí „Motýli křídla“ všech možných barev. Víš tam Babočka paví oko, Žlutásek borůvkový, Otakárek fenyklový i Lišák smrtihlav. Objektem zájmu maliře bylo dříve Poděipsko, kde žije, teď obdivujeme výsledky jeho důvěrné komunikace s konkretními obyvateli kraje. Nebudu tady věčně. Některé druhy motýlů žijí jen pár dnů, jiné několik týdnů. Pestrobarevnému hmyzu Juraje Szedláka, který ho zvěčnil ve svých akvarelech, pastelkách a perokresbách, byl vyměřen čas do konce adventu. **Jakub Eben**

Juraj Szedlák: Motýli křídla, Kavárna Kaffka, Nové Strašecí, do konce adventu.

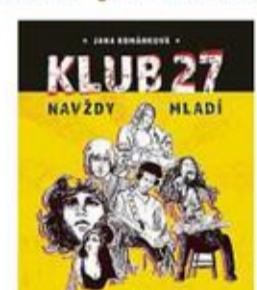
Kdo by se bál opery

Tucet příběhů známých oper herec, hudebníků a režiséřů Jan Jirášek před časem s předními herci zdramatizoval pro sérii CD nazvanou *Nebojte se klasiky* a nyní na posluchačky úspěšný projekt navázal, když jej převedl do knižní podoby. Prodána nevěsta, Rusalka, Carmen, Kouzelná flétna, Lazebník sevillský, Nápoj lásky, Turandot, La traviata, Don Giovanni, Jakobín, Její pastorkyně a Porgy a Bess jsou opery dospělým široce známé. Ve snaze přiblížit jejich hodnotu i význam také mladším zajemcům a dětem operou dosud nepobilém je Jirášek převyprávěl, okomentoval jejich vznik a uvádění v čase, filmových, televizních či rozhlasových adaptacích nebo gramofonových nahráváckách... Vše je doplněno výsvětlivkami, zajímavostmi (fotografie, zajímavosti a fotografie připojil dramaturg a grafik původního nahrávacího projektu Robert Rytník). O autorech, tématech, prostředí a dobových kulisách, k nimž se váže děj nebo forma dila, se čtenář dovidá pouťavě a nenáhlilně díky bohatému ilustračnímu doprovodu. **Marta Švagrová**

Jan Jirášek – Robert Rytník: Nebojte se opery, Radioservis, 296 stran.

Klub 27 pohromadě

Kult předčasného úmrtí, onoho „žij rychle a umírej mlad“, je poněkud morbidní součástí rockového mytu. Obzvláštní místo zde mají příslušníci takzvaného Klubu 27, tedy ti, kteří v tomto věku zemřeli a přitom za sebou zanechali velké množství hotové práce a stali se hudebně vlivnými legendami. Fenomén Klubu 27 převyprávěla v textově sice stručně, avšak výstižně a obrazově dobře dotvořené (včetně množství fotografií, které nepatří k notoricky nejznámějším) knize zkušená hudební publicistka, ředitelka kulturního serveru Protí Sedí Jana Kománková. Hlavní část knihy tvoří profilové kapitoly o šesti nejslavnějších „sedmadváčnících“, tedy Brianu Jonesovi, Jimi Hendrixovi, Jimu Morrisonovi, Janis Joplinové, Kurtu Cobainovi a Amy Winehouseové. Další stránky přináší spíše slovníkově komentovaný přehled dalších, méně slavných členů Klubu 27, a také autorčino zamýšlení nad podstatou celého jeho mytu. Lze vznést snad jedinou výtku: „zakladatel“ klubu, slavnému bluesmanovi Robertu Johnsonovi, mohl být věnován větší prostor. **Ondřej Bezr**

Jana Kománková: Klub 27 – Navýdy mladí, Edika 2021.